

Elżbieta Turska*

ZNACZENIE WOLONTARIATU W OPINIACH STUDENTÓW PEDAGOGIKI

THE IMPORTANCE OF VOLUNTEERING IN THE OPINION OF PEDAGOGY STUDENTS

ABSTRACT: The aim of this paper is to identify, classify and present the importance of volunteering in the opinion of student volunteers.

Materials and methods: The study consisted of two stages. In the first one a diagnostic poll with the use of a survey was carried out. 76 pedagogy student volunteers studying at the University of Zielona Góra took part in this stage. The second stage was based on case studies consisting of narrative interviews, this stage was completed by 12 students.

Results: Four classes of importance of volunteering assigned by students have been identified in the study: 1. volunteering as a natural aspect of social interaction; 2. volunteering as a path to self-improvement; 3. volunteering as a way to overcome difficult life experiences; 4. volunteering as a way to find a future career path.

KEYWORDS: volunteering, student volunteering, the importance of volunteering, pedagogy students.

ABSTRAKT: celem artykułu jest poznanie i zaprezentowanie znaczenia uczestnictwa w wolontariacie w opinii badanych studentów-wolontariuszy.

Materiał i metody: przeprowadzone badanie składało się z dwóch etapów. W pierwszym etapie badań zastosowana została metoda sondażu diagnostycznego, technika-ankieta. W tej części badań wzięło udział 76 studentów-wolontariuszy kierunku pedagogika Uniwersytetu Zielonogórskiego. W drugiej części badań, opartych na metodzie analizy indywidualnych przypadków, wykorzystany został wywiad narracyjny, w którym wzięło udział 12 osób.

Wyniki: opierając się na wyrażonej przez respondentów opinii na temat znaczenia, jakie przypisują analizowanej formie aktywności, autorka wyróżniła cztery kategorie znaczeniowe wolontariatu: 1. wolontariat jako naturalny aspekt funkcjonowania społecznego; 2. wolontariat jako droga do rozwoju własnej osoby; 3. wolontariat jako forma przezwyciężania trudnych doświadczeń życiowych; 4. wolontariat jako sposób na odnalezienie drogi zawodowej.

SŁOWA KLUCZOWE: wolontariat, wolontariat studencki, znaczenie wolontariatu, studenci pedagogiki.

Młodzież akademicka może wykorzystać czas studiowania nie tylko na zdobywanie wiedzy, ale także ma możliwość odkrywania siebie, poznawania swojego miejsca w świecie. Kształtuje swój stosunek do innych ludzi, do życia i zawodu (Kwiecińska 2000, s. 17). Jedną z możliwości rozwijania kompetencji zawodowych, jak i doskonalenia osobowości przez przyszłego pedagoga jest aktywne uczestnictwo w wolontariacie. Idea całościowego uczenia się wysunęła na plan pierwszy kategorię „życiowego doświadczenia”. Jak zauważa Mieczysław Malewski, uczenie się z doświadczenia, uczenie

* **Elżbieta Turska**, dr – Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki Opiekuńczej i Rodziny; e-mail: e.turska@wpps.uz.zgora.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8236-7206>.

się jako transformacja doświadczenia, jest obecnie kluczową kategorią andragogiki, podłożem potencjału edukacyjnego i rozwojowego. To właśnie doświadczenie życiowe „decyduje o możliwości uczenia się i rozwoju na przestrzeni całego życia” (Malewski 2013, s. 38). Niewątpliwie wolontariat daje szansę zdobycia lub poszerzenia doświadczenia i uczenia się przez doświadczenie (Stawiarska 2011; Kanios 2010; Kromolicka, 2008; Kotlarska-Michalska 2005; Musiała 2003).

Opis znaczenia, jakie respondenci nadają własnemu uczestnictwu w wolontariacie, stał się celem artykułu. Przeprowadzone badanie składało się z dwóch etapów. Pierwszy z nich miał charakter ilościowy (metoda sondażu, technika ankiety), drugi etap miał charakter jakościowy (metoda studium indywidualnego przypadku, technika – wywiad narracyjny). Uzyskany materiał empiryczny pozwolił na wyodrębnienie czterech kategorii znaczeniowych wolontariatu: wolontariat jako naturalny aspekt funkcjonowania społecznego; wolontariat jako droga do rozwoju własnej osoby; wolontariat jako forma przewyższania trudnych doświadczeń życiowych; wolontariat jako sposób na odnalezienie drogi zawodowej.

Wolontariat studencki

Zgodnie z ustawą o pożytku publicznym i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 roku, wolontariuszem jest „każda osoba (fizyczna), która dobrowolnie i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na rzecz uprawnionych organizacji i instytucji na zasadach określonych w niniejszej ustawie” (Dz.U. z 2003, nr 96, poz. 873). Podmiotami, które mogą korzystać z pomocy wolontariuszy, są: organizacje pozarządowe (np. stowarzyszenia, fundacje); organy administracji publicznej; jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej lub nadzorowane przez te organy (np. szkoły, biblioteki, szpitale); stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne i jednostki organizacyjne (Braun 2012, s. 43-45).

Fundamentem wolontariatu, w tym wolontariatu studenckiego, jest bezinteresowna wola służenia innym. Zaangażowanie wolontariusza jest dobrowolne i zakłada także pewną ciągłość i systematyczność działań. Wolontariusz, podejmując zobowiązanie, musi mieć świadomość, że swój czas, wysiłek i umiejętności będzie poświęcał bezpłatnie w służbie drugiemu człowiekowi. Jednak brak gratyfikacji finansowych nie oznacza, że można działać tylko wtedy, gdy ma się na to ochotę. Wolontariusze zobowiązani są do regularnego wywiązywania się z przyjętych na siebie zobowiązań (Gawroński 1999, s. 224-225).

Stopień zaangażowania w działalność w formie wolontariatu pozwala na wyróżnienie pewnych typów wolontariuszy: 1) okazjonaliści – „działacze chwili”, włączając się w pojedyncze akcje, podejmują pojedyncze wyzwania pod wpływem chwilowego

impulsu; 2) średniodystansowcy – to wolontariusze, którzy swoją działalność traktują tymczasowo, na przykład do momentu zdobycia potrzebnego doświadczenia czy pisemnego zaświadczenia, które może im pomóc w znalezieniu pracy. W przypadku niektórych osób zakończenie aktywności wolontariackiej po pewnym określonym czasie może wynikać z poczucia nieodnalezienia się w takim obszarze działań lub z innych przyczyn; 3) działacze permanentni – to osoby, które ideę pomagania innym wpisują w sens swojego życia. Działania na rzecz drugiego człowieka to dla nich warunek dobrego funkcjonowania w sferze personalnej i społecznej (Załużka 1996, s. 95-96). Niewątpliwie część młodzieży akademickiej potraktuje wolontariat jako „tymczasowe” doświadczenie. Można jednak przypuszczać, że niektórzy wolontariusze to działacze permanentni, którzy taką aktywność wpiszą na stałe w swoją drogę życiową.

Osoba, która chce pomagać innym, powinna posiadać pewne specyficzne cechy i umiejętności. Choć trudno jest określić jednolity wzorzec osobowy wolontariusza, najczęściej wymieniane pożądane cechy osoby podejmującej taką aktywność to: empatia, otwartość, życzliwość, wrażliwość, bezinteresowność, umiejętność współdziałania, entuzjazm, potrzeba niesienia pomocy innym, tolerancja, szczerowość oraz ufność wobec ludzi (Gaś 1995, s. 42; Kanios 2010, s. 34; Szymanowska 2010, s. 82). Jak podkreśla Andrzej Sowiński (2005, s. 100), cechami osobowości wolontariusza są przede wszystkim: afirmacja życia (wyraża się szacunkiem dla drugiego człowieka, uznaniem jego godności), gotowość czynienia dobra (chęć udzielenia wsparcia i niesienia pomocy osobom potrzebującym, działanie dla dobra ogółu) oraz wrażliwość społeczna przejawiająca się w dostrzeganiu potrzeb społecznych.

Wolontariat może być traktowany jako narzędzie przygotowujące studentów do wejścia na rynek pracy. Zdaniem Katarzyny Kulig-Moskwy: „Luka kompetencyjna, jaka powstaje pomiędzy kompetencjami pożądanymi przez pracodawców a kompetencjami posiadanymi przez absolwentów, może być niwelowana poprzez udział studentów w akcjach wolontarystycznych” (Kulig-Moskwa 2013, s. 120-122). Z badań autorki wynika, że dwie najbardziej poszukiwane przez pracodawców kompetencje (efektywna komunikacja i umiejętność pracy zespołowej) to zarazem kompetencje, które według ankietowanych studentów można zdobyć podczas pracy w ramach wolontariatu. Natomiast Zdzisław Hofman, lider jednej z pierwszych ogólnopolskich inicjatyw związanych z wolontariatem studenckim, tj. programu „Projektor – wolontariat studencki”, uważa, że wolontariat nie jest punktem wyjścia do planowania kariery, on już jest karierą w pełnym tego słowa znaczeniu. Jest istotną formą aktywności przed- i okołozawodowej. Z badań nad byłymi wolontariuszami programu PROJEKTOR wynika specyficzna zależność: im większa aktywność studentów w formie wolontariatu, tym większe ich poczucie atrakcyjności na rynku pracy oraz łatwość w znalezieniu pierwszej pracy (Hofman, Woderska 2014, s. 19-20).

Studenci pracujący w wolontariacie nabywają bardzo cenne umiejętności, które mogą być przydatne zarówno w przyszłej pracy, jak i w innych sferach życia społecznego. Należą do nich przede wszystkim: łatwość nawiązywania kontaktów interpersonalnych, planowanie własnej pracy i pracy w zespole, zarządzanie zespołem, twórcze reagowanie na nieprzewidziane sytuacje (Kanios 2010, s. 67). Poza zdobyciem wymienionych umiejętności wolontariat może stać się „sposobem życia, wynikającym z przyjęcia określonych wartości, z których dar z siebie i pomoc bliźniemu stają się miarą człowieczeństwa” (Chrapek 2001, s. 2).

Należy także podkreślić, że: „Wolontariat jest formą edukacji i kształcenia. Wolontariusz w swojej aktywności na rzecz pomocy innym uczy się poprzez działanie i jest w trakcie procesu nieustannego stawania się, bycia w drodze do osiągnięcia pełni człowieczeństwa” (Roguska, 2010, s. 45).

Założenia metodologiczne badań własnych

Przeprowadzone badania miały charakter eksploracyjny, a ich celem był opis znaczenia, jakie respondenci nadają własnemu uczestnictwu w wolontariacie. Przedmiotem analiz były opinie respondentów na temat znaczenia, jakie miał dla nich udział w wolontariacie.

Badanie składało się z dwóch etapów. Pierwszy z nich miał charakter ilościowy (metoda sondażu, technika ankiety), drugi etap miał charakter jakościowy (metoda studium indywidualnego przypadku, technika – wywiad narracyjny). Na doniosłe znaczenie zarówno badań ilościowych, jak i jakościowych w pedagogice wskazuje coraz większa liczba badaczy. W miejsce poszukiwania braków i niedoskonałości obu metod współcześnie coraz częściej przypisuje się im charakter komplementarny. Jak zauważa Mieczysław Łobocki (2003 s. 17), istnieją obszary poznania naukowego, które mogą zostać rozpoznane wyłącznie metodami ilościowymi lub jakościowymi, a także takie, które poddają się zarówno ilościowemu, jak i jakościowemu podejściu badawczemu. W przypadku analizy zagadnienia, jakim jest znaczenie udziału w wolontariacie, istotne było zebranie opinii szerszego grona respondentów, a w dalszym etapie uzyskanie pogłębionych informacji, opowiedzianych w bezpośrednim spotkaniu.

W pierwszym etapie badań wzięło udział 76 studentów – wolontariuszy kierunku pedagogika Uniwersytetu Zielonogórskiego. Do badań zostali zaproszeni studenci III roku studiów stacjonarnych, którzy mieli już czas i możliwość skorzystania z oferty działań wolontariackich, jakie między innymi oferuje rodzima uczelnia. Respondentami były osoby w wieku 22-24 lata, 69 kobiet i 7 mężczyzn. Badani studenci zadeklarowali, że są wolontariuszami w różnego typu instytucjach, organizacjach lub stowarzyszeniach. Wymienili przede wszystkim takie placówki, jak: świetlice szkolne, socjoterapeutyczne,

środowiskowe, pogotowia rodzinne, domy pomocy społecznej, domy dziecka, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, zakłady karne, organizacje przykościelne, służby medyczne, stowarzyszenia rozwoju wsi.

W badaniu ankietowym respondenci zostali poproszeni o wskazanie najistotniejszego znaczenia, jakie ma dla nich udział w wolontariacie. Było to pytanie otwarte, dzięki czemu badani studenci mogli w sposób swobodny, nieograniczony zestawem odpowiedzi, opisać znaczenie omawianej formy aktywności.

Uzyskany materiał empiryczny pozwolił na wyodrębnienie czterech kategorii znaczeniowych wolontariatu:

1. Wolontariat jako naturalny aspekt funkcjonowania społecznego.
2. Wolontariat jako droga do rozwoju własnej osoby.
3. Wolontariat jako forma przezwycięzania trudnych doświadczeń życiowych.
4. Wolontariat jako sposób na odnalezienie drogi zawodowej.

Wyodrębnienie kategorii znaczeń wolontariatu stało się podstawą do przeprowadzenia drugiej części badań, opartych na metodzie analizy indywidualnych przypadków. Do zebrania informacji na temat biografii studentów-wolontariuszy posłużył wywiad narracyjny. Taki wywiad dostarcza danych, które trudno jest pozyskać w inny sposób. Według Krzysztofa Konarzewskiego (2000, s. 122), tak zebrane informacje są żywsze, pełniejsze i mniej ocenzone, ponieważ narracja wciąga. Badany chce doprowadzić opowieść do końca i zadbać, by miała sens. Dlatego może ujawnić niewygodne dla siebie, ale ważne dla całej narracji informacje, szczegóły, które w innych warunkach raczej by przemilczał. W wywiadzie wzięli udział studenci, którzy wcześniej wyrazili zgodę na uczestniczenie w drugiej części badań, podając w kwestionariuszu ankiety kod umożliwiający ponowne dotarcie do respondenta. Druga część badań została przeprowadzona w gronie 12 osób (po trzech reprezentantów każdej kategorii znaczeniowej wolontariatu).

Wyniki badań

1. Wolontariat jako naturalny aspekt funkcjonowania społecznego

W grupie badanych aż 48,7% (37 osób) to studenci, dla których wolontariat jest naturalnym elementem funkcjonowania społecznego. Wzorce zachowań prospołecznych zostały im przekazane przede wszystkim przez bliskie osoby. Respondenci wskazują głównie rodziców, rodzeństwo i przyjaciół. Taka obserwacja jest zgodna z wynikami badań dotyczącymi wpływu aktywności wolontariackiej rodziców i przyjaciół na zaangażowanie młodzieży w wolontariat (Goethem, Hoof, Aken, Orobio de Castro, Raaijmakers 2014, s. 5).

Z wypowiedzi studentów wynika, że pomaganie drugiemu człowiekowi, stawianie go w centrum zainteresowań nie tylko w formie zorganizowanego wolontariatu, ale także w codziennych sytuacjach zostało przez nich zinternalizowane jako jedna z norm funkcjonowania społecznego. Dla przykładu podają fragmenty wypowiedzi respondentów uzyskane na drodze sondażu diagnostycznego: „Moi rodzice chyba nigdy nikomu nie odmówili pomocy. Tacy po prostu są”; „Zainteresowania drugim człowiekiem, tym słabszym, wymagającym wsparcia nauczyli mnie rodzice i starsze rodzeństwo. Poza pomaganiem osobom z rodziny też brali udział w akcjach charytatywnych”; „Pomaganie to dla mnie norma. Miałam cudowną babcię, która z taką miłością patrzyła na ludzi i im pomagała, że chyba od niej zaraziłam się tym”; „To dzięki tacie patrzę na każdego człowieka, który potrzebuje pomocy bez uprzedzeń. Teraz sobie uświadamiam, że nauczył mnie otwartości i tolerancji w taki naturalny sposób”. Można przypuszczać, że w gronie respondentów znajdują się działacze permanentni, którzy taką aktywność wpiszą na stałe w swoją drogę życiową. W tej grupie badanych studentów wolontariat ma przede wszystkim znaczenie społeczne, jest realizacją powszechnie uznanych wartości, takich jak dobro, miłość, bezinteresowność, tolerancja – „Wolontariat daje mi chwile zatrzymania, pozwala na szersze spojrzenie na świat, w którym gubi się wartość drugiego człowieka”; „Pomagając innym, mam poczucie, że robię coś dobrego, daję coś światu, co ma wartość”; „Dla mnie wolontariat to naprawianie świata. Najprostszy, dostępny sposób czynienia dobra”. Respondenci swojego zaangażowania w wolontariat nie odnoszą bezpośrednio do realizacji indywidualnych potrzeb. Jeżeli nawet czerpią osobiste korzyści, to nie zostały one wyeksponowane jako najistotniejsze znaczenie wolontariatu.

Przedstawiony poniżej opis indywidualnego przypadku ma na celu zilustrowanie omawianej kategorii w sposób pogłębiony i pełniejszy niż odpowiedzi uzyskane na drodze sondażu diagnostycznego.

Przypadek Karoliny

Karolina wychowywała się w rodzinie pełnej, w atmosferze miłości, akceptacji, zrozumienia i szacunku. Zarówno z mamą, jak i z tatą ma bardzo dobre relacje, czuje się przez nich kochana i rozumiana. Dwie starsze siostry są jej najlepszymi przyjaciółkami, lubi spędzać z nimi czas i rozmawiać o swoich wątpliwościach, problemach i marzeniach. Karolina jest dumna ze swojej rodziny. Szczególnie ważna jest dla niej atmosfera miłości, szczerości, pełnego zaufania i tego, że „można w relacji z bliskimi być sobą, nie trzeba nikogo udawać”.

Badana zwraca uwagę na to, że w jej rodzinie „każdy biegnie komuś z pomocą”. Bezinteresowna pomoc zarówno członkom rodziny, jak i osobom niespokrewnionym jest naturalnym sposobem zachowania w sytuacji, gdy ktoś potrzebuje wsparcia. Badana

studentka nauczyła się takiego podejścia do niesienia pomocy właśnie w rodzinie i to już od najmłodszych lat. Taki wzorzec zachowania przeniosła na swoje życie i podejmowaną aktywność. W szkole średniej angażowała się w wolontariat, jednak nie była to systematyczna aktywność, lecz różnego rodzaju akcje, na przykład zbieranie zabawek dla chorych dzieci, zbiórki pieniędzy na rzecz hospicjum. Podczas studiów wolontariat stał się dla badanej studentki jednym z podstawowych elementów aktywności pozadydaktycznej. Karolina nie wyobraża sobie rozwoju zawodowego bez dodatkowej pracy z dziećmi w formie wolontariatu. Od początku studiów jest wolontariuszką w świetlicy socjoterapeutycznej. Uważa, że doświadczenie, które tam zdobywa, uzupełnia wiedzę teoretyczną. Jednak najważniejszym aspektem wolontariatu jest „poczucie spełnienia, poczucie, że może pomóc dzieciom, które nie miały tak szczęśliwej rodziny, jaką ma ona. Dawanie siebie innym jest po prostu piękne i wartościowe”.

Badana studentka opisuje siebie także jako osobę żywiołową, pełną energii, mającą różnorodne zainteresowania. Lubi tańczyć, pływać, fotografować, ale jej największą pasją jest praca z dziećmi. Czuje, że wybrany zawód jest jej powołaniem. Karolina ma w sobie mało lęku, nie boi się zmian i wyzwania, jakie przynosi codzienność. Swoje życie opiera na silnie uwewnętrznionych wartościach. Bardzo istotna jest dla niej wiara i przynależność do grupy wyznaniowej i narodowej.

2. Wolontariat jako droga do rozwoju własnej osoby

Dla 23,7% (18 osób) badanych wolontariat ma przede wszystkim znaczenie autokreacyjne, gdyż wiąże się z rozwojem własnej osoby, pracą nad sobą, dążeniem do zmian lub doskonaleniem. „Praca nad sobą to zdolność, a jednocześnie dążenie człowieka do działania, którego celem jest kształtowanie w sobie pożądanych dyspozycji zgodnie z przyjętym ideałem własnej osoby. [...] Jest więc ta praca świadomym kształtowaniem siebie, ale zarazem jest zawsze przekraczaniem siebie. Świadomy własnego systemu wartości, zorientowany na realizację umiłowanej idei wolontariusz będzie dążył do tego, aby stać się tym, kim może i powinien być. Wówczas praca nad sobą stanie się niezmiennym motywem jego działania, przez co samo to działanie nabierze niepowtarzalnego charakteru osobotwórczego” (Sowiński 2005, s. 102). Uczestnictwo w grupach wolontariackich niesie ze sobą doświadczenia korekcyjne dotyczące własnego „ja”, a także doświadczenia sprzyjające budowaniu obrazu własnej osoby. Wolontariat pomaga w lepszym poznaniu siebie, odkrywaniu i docenianiu swoich mocnych stron oraz uczeniu wykorzystywania ich w różnych sytuacjach życiowych (Górecki 2013, s. 226-227). Badani studenci opisują własne doświadczenia w badaniu ankietowym w następujący sposób: „Rozpoczynając wolontariat, nie przypuszczałam, że to będzie przede wszystkim praca nad sobą. Nadal jestem wolontariuszką, więc nadal uczę się

konsekwencji i odpowiedzialności. Jest drugi człowiek, który na mnie czeka i nie mogę samej siebie usprawiedliwiać jakąkolwiek wymówką. Zbieram się i idę, ponieważ się zobowiązałam”; „Wolontariat dodał mi wiary w siebie. Jestem pilną studentką i nie mam problemu z zaliczaniem teorii. Jednak spotkanie z trudną rzeczywistością i radzenie sobie z wieloma problemami, na które napotykam w pracy wolontariackiej, dodały mi skrzydeł”; „Dzięki wolontariatowi odkryłam w sobie ogromne pokłady cierpliwości i życzliwości, jaką mam dla dzieci. Im dłużej spotykam się z nimi, tym łatwiej przychodzi mi cierpliwe tłumaczenie i słuchanie wyjaśnień, szczególnie w sytuacjach konfliktowych”; „Dla mnie wolontariat to szkoła radzenia sobie z porażkami. Nauczył mnie wytrwałości, nie poddawania się. Jeśli chcę być pedagogiem, to muszę to umieć”. Dla części respondentów doskonalenie własnej osoby zarówno w indywidualnym interesie, jak i dla dobra podopiecznych jest najistotniejszym znaczeniem, jakie przypisują wolontariatowi.

Nieco obszerniejszą ilustrację omawianej kategorii wolontariatu stanowi przedstawiony poniżej opis indywidualnego przypadku.

Przypadek Pauliny

Paulina wychowywała się w rodzinie pełnej, w atmosferze, którą określa jako umiarkowanie ciepłą. Zarówno z mamą, jak i z tatą ma dosyć dobre relacje. Jednak najbliższy kontakt ma ze swoim starszym bratem. On jest jej głównym źródłem wsparcia, świetnie się rozumieją i bardzo chętnie spędzają ze sobą czas.

Paulina nie doświadczyła w swoim życiu szczególnie trudnych sytuacji, jednak jest osobą skrytą, zamkniętą w sobie. Ma wąskie grono znajomych, z którymi utrzymuje kontakt i niechętnie nawiązuje nowe znajomości. Najbardziej lubi spędzać czas w domu, oglądając filmy lub czytając książki. Paulina przede wszystkim ceni sobie poczucie bezpieczeństwa, nie lubi wyzwań i nowych sytuacji. Porażki wpływają na nią deprecjonująco, przestaje wierzyć w siebie i najchętniej zamknęłaby się w domu i z niego nie wychodziła.

Na wszystkich szczeblach edukacji Paulina radziła sobie bez większych problemów. Dzięki dużej obowiązkowości starała się wykonywać wszystkie zadania. Osiągała przeciętne wyniki w nauce, a jej największym problemem była mała aktywność pozalekcyjna. Na drugim roku studiów pedagogicznych koleżanka namówiła respondentkę do udziału w wolontariacie na rzecz dzieci ze świetlicy socjoterapeutycznej. Badana studentka uważa, że dzięki wolontariatowi bardzo angażuje się w pracę pedagogiczną, coraz bardziej przejmując się losami swoich podopiecznych. Zyskuje coraz większą świadomość, jak ważny jest profesjonalizm w pracy z drugim człowiekiem. Zdaniem Pauliny wolontariat pomógł jej w pracy nad sobą, w przezwyciężaniu własnych ograniczeń. Cieszy się, że pomimo swojej skrytości i lęklivosti spróbowała takiej formy

aktywności. Dzięki wolontariatowi obudziła w sobie energię do działania i przekonanie, że ona też może coś dać innym od siebie. Zrozumiała, jak ważne jest stawianie sobie wyzwań, dążenie do realizacji postawionych celów, jak dużo daje jej samodyscyplina i wytrwałość. Badana studentka czuje, że musi pracować nad sobą, bo tylko wtedy będzie mogła skutecznie pomagać innym. Dla Pauliny zmiana osobowości ma służyć zarówno jej samej, jak i podopiecznym, którzy odczuwają pozytywne skutki podjętego przez nią wysiłku.

3. Wolontariat jako forma przezwycięzania trudnych doświadczeń życiowych

W gronie badanych studentów znalazło się 11 osób (14,5%), dla których wolontariat ma znaczenie przede wszystkim w odniesieniu do ich osobistych przeżyć. Są to respondenci, którzy doświadczyli trudnych sytuacji życiowych, w opinii niektórych osób wręcz traumatycznych. W subiektywnej ocenie badanych wolontariat stał się sposobem na przezwycięzenie bolesnych doświadczeń, co obrazują przykładowe wypowiedzi respondentów uzyskane w badaniu ankietowym: „Wolontariat otworzył mi oczy na innych ludzi. Wcześniej wpatrzona byłam w siebie i swój ból. Teraz widzę szerzej”; „Widząc, jak wiele bezbronnych, niewinnych dzieci cierpi z powodu braku normalnego domu, pełnego ciepła i miłości, nie skupiam się tak bardzo na stracie, jakiej doświadczyłam (chodzi o śmierć taty). Myślę, że wolontariat uratował mnie od popadnięcia w rozpacz, a może nawet uchronił mnie przed depresją”; „Jestem wychowankiem domu dziecka i oczywiście moje nastawienie do świata było bardzo roszczeniowe. Za to co dał mi los chciałem wynagrodzenia. Wolontariat pomógł mi porzucić taką postawę, bo ludzi, których życie nie jest usłane różami, jest naprawdę dużo. Dzięki swojemu doświadczeniu mogę im pomóc i robię to chętnie, zamiast uzalać się nad sobą”.

Jak zauważa Andrzej Sowiński (2005, s. 99): „[...] idea, w którą jednostka angażuje się emocjonalnie i moralnie, spełnia ważną funkcję porządkującą życie psychiczne i integrującą aktywność życiową. Nie jest to bez znaczenia dla indywidualnego rozwoju człowieka, zwłaszcza młodego, dla którego praca w wolontariacie stanowi swoistą przygodę bogatą w nowe przeżycia i doświadczenia”. Dla tej grupy respondentów kontakt z ludźmi doświadczającymi trudnych sytuacji egzystencjalnych, „wejście” w historię ich życia, uświadomienie sobie zawilosci ludzkich losów stało się czynnikiem wyzwalamym energię do działania. Zgodnie z hipotezą redukcji negatywnego stanu emocjonalnego „pomaganie ma znaczenie nagradzające »sprawia, że angażując się w nie, czujemy się dobrze«, może ono być metodą walki z chandrą [...] ludzie pomagając komuś, pragną pomóc samym sobie – pozbyć się własnego smutku i przygnębienia” (Aronson, Wilson, Akert 1997, s. 474). W opinii części respondentów, takie właśnie znaczenie ma dla nich wolontariat.

Dla pełniejszego zobrazowania omawianej kategorii wolontariatu poniżej zostanie przedstawiony opis indywidualnego przypadku.

Przypadek Moniki

Monika wychowywała się w rodzinie rozbitej przez rozwód. Relacje z mamą opisuje jako bardzo dobre, czuje się przez nią kochana i rozumiana. Rodzice rozstali się, gdy była dzieckiem, miała pięć lat. Przez kilka lat utrzymywała kontakt z tatą, ale te relacje były coraz rzadsze i więź z tatą słabła. Od kiedy tata pracuje za granicą, nie widują się, czasami tylko rozmawiają przez telefon. Wychowywanie się „bez ojca” jest dla Moniki bardzo trudnym doświadczeniem. Zawsze z zazdrością przyglądała się rodzinom swoich koleżanek. Obserwowała ich relacje z ojcami i czuła, że ona jest kimś gorszym, kimś, kto nie zasłużył na miłość taty, skoro opuścił on nie tylko mamę, ale i ją. Do dziś czuje żal i pustkę po jego odejściu. Pewną rekompensatą za brak pełnej rodziny są bardzo dobre relacje nie tylko z mamą, ale także z babcią, dziadkiem i bratem. Wspólnie spędzany czas wypełniony jest autentyczną radością, poczuciem zrozumienia i bliskości.

Monika uważa, że to właśnie brak dobrego kontaktu z tatą, brak jego miłości jest główną przyczyną jej niskiej samooceny. Próbuje sobie z tym poradzić, jednak cały czas czuje, że czegoś jej brakuje, że nie jest w pełni wartościowym człowiekiem. Respondentka ma świadomość, że musi podjąć trudną pracę nad sobą, aby móc w przyszłości pomagać innym. Sukcesy w pracy z podopiecznymi dają Monice przekonanie, że powinna pracować jako pedagog. Natomiast niepowodzenia odbierają jej energię i zapał do pracy, natychmiast traci przekonanie, że powinna wykonywać ten zawód.

Badana studentka podjęła się już od pierwszego roku studiów pracy jako wolontariuszka. Pracuje z dziećmi z niepełnosprawnością oraz z dziećmi ze świetlicy socjoterapeutycznej. Monika sama stwierdza, że przez wolontariat pomaga innym, potrzebującym wsparcia, ale też pomaga samej sobie. Widząc osoby „skrzywdzone przez los”, potrafi im współczuć, z cierpliwością i zrozumieniem słuchać ich problemów. Widząc, jak wiele osób doświadcza bólu i cierpienia, nie czuje się osamotniona. Pomagając innym, czuje, że jest dobrym i wartościowym człowiekiem. Wolontariat wzmacnia bardzo słabe poczucie własnej wartości respondentki, przez co pomagając innym, leczy samą siebie.

4. Wolontariat jako sposób na odnalezienie drogi zawodowej

Dla części badanych studentów (10 osób – 13,2%) wybór studiów pedagogicznych nie był podyktowany ich zainteresowaniami, czy też chęcią pracy pedagogicznej. Wybrali oni drogę kształcenia przez przypadek, jednocześnie przedłużając sobie czas podjęcia decyzji dotyczącej przyszłości zawodowej. Jak zauważa jedna z badanych studentek: „Po liceum zupełnie nie wiedziałam, co mam w życiu robić. Tak trochę błąkałam się. Zaczęłam dwa kierunki studiów, które po pierwszym semestrze porzuciłam. Dopiero

na pedagogice zaczęłam powoli odkrywać, jaka praca ma dla mnie sens. Właściwie to udział w wolontariacie pokazał mi, że mogę robić coś pożytecznego i sensownego”. Inni respondenci stwierdzają: „Koleżanka namówiła mnie do wolontariatu w jednej ze świetlic socjoterapeutycznych. Na początku myślałam, że to strata czasu. Jednak po pewnym czasie bardzo polubiłam tę pracę. Myślę, że to dzięki wolontariatowi przekonałam się, co chcę robić w przyszłości”; „Wolontariat przede wszystkim pokazał mi, że mogę mieć realny wpływ na czyjeś życie, mając wiedzę i umiejętności, mogę skutecznie pomagać. Dzięki działaniu i zaangażowaniu zrozumiałam, po co przyszłam na te studia”. Udział w wolontariacie pozwolił respondentom na stopniowe odkrywanie swojego powołania do działań pedagogicznych. Zaangażowanie w pracę z drugim człowiekiem, pogłębianie wrażliwości na cudzą krzywdę, poczucie, jak ważne jest umiejętne udzielanie wsparcia, budowało w respondentach przekonanie, że przypadkiem wybrane studia to droga zawodowa, którą chcą kontynuować. W opinii badanych studentów to przede wszystkim dzięki wolontariatowi odkryli pasję pomagania innym ludziom i zdecydowali się na wybór profesji, która daje im wiele radości i spełnienia.

Przedstawiony poniżej opis indywidualnego przypadku ma na celu zilustrowanie omawianej kategorii w sposób pogłębiony i pełniejszy niż odpowiedzi uzyskane na drodze sondażu diagnostycznego.

Przypadek Rafała

Rafał wychowywał się w rodzinie pełnej. Relacje zarówno z mamą, jak i z tatą opisuje jako pełne ciepła, zrozumienia, akceptacji. Czuje się kochany przez rodziców i wie, że jest dla nich kimś ważnym. Rodzina daje mu ogromne poczucie bezpieczeństwa, spokoju, wyciszenia. Uwielbia spędzać czas nie tylko z rodzicami i młodszym bratem, ale też z babciami, dziadkiem i wujostwem. Wspólne prace, wędkowanie, grillowanie to niezapomniane chwile, które utrwalają istniejące już więzi. Spokojne życie rodzinne zostało gwałtownie przerwane przez wypadek samochodowy taty. Na szczęście tata, choć był w ciężkim stanie, wrócił do zdrowia. Jednak dla badanego studenta ta sytuacja była „momentem zwrotnym w życiu”. Rafał zmienił sposób myślenia o życiu i szybko wydorósł. Zrozumiał, że ważne jest świadome i dobre wykorzystanie czasu. To doświadczenie „otarcia się o śmierć” bliskiej osoby sprawiło, że respondent zainteresował się ratownictwem medycznym. Po wielu szkoleniach został ratownikiem WOPR-u. Poza tym Rafał ma wiele zainteresowań – lubi grać na gitarze, wędkować, chodzić po górach. Jego pasją jest także modelarstwo, pływanie i muzyka. Rafał jest osobą, dla której w ogólnej orientacji życiowej bardzo ważna jest wiara w Boga. Także identyfikacja z własnym narodem to istotny aspekt jego społecznego funkcjonowania.

Po ukończeniu szkoły średniej badany student chciał studiować budownictwo, jednak nie dostał się na ten kierunek. Po namowie koleżanki rozpoczął studia pedagogiczne,

ale zrobił to bez przekonania – tylko po to, „żeby spróbować, zobaczyć i pewnie po roku zrezygnować”. Ku zaskoczeniu samego siebie i bliskich właśnie te studia dały Rafałowi poczucie spełnienia i satysfakcji. Podczas studiów respondent rozpoczął pracę jako wolontariusz z dziećmi z domu dziecka. Wolontariat nauczył go dużej samodyscypliny i odpowiedzialności za drugiego człowieka. Systematyczne spotkania z dziećmi, które od wczesnych lat doświadczyły wielu trosk, bólu i niezawinionych cierpień, pogłębiły jego wrażliwość na drugiego człowieka, rozwinęły empatię i dały poczucie, że taka właśnie praca ma sens, bo realnie można wpłynąć na czyjeś życie. Jak zauważył: „wolontariat otworzył mi serce, żebym mógł współczuć, i otworzył oczy, żebym mógł dostrzegać problemy innych ludzi”. Zdaniem respondenta, same studia i praktyki to stanowczo za mało. Wolontariat pozwala na dłuższą i systematyczną pracę z podopiecznymi, dzięki czemu można znacznie głębiej i bardziej wnikliwie poznać ich problemy i szukać rozwiązania. Rafał jest pewny, że to właśnie dzięki wolontariatowi odkrył swoje powołanie.

Podsumowanie

Badana młodzież akademicka wyraziła swoją opinię na temat znaczenia, jakie przypisuje doświadczeniom zdobytym w wolontariacie i na tej podstawie zostały wyodrębnione cztery kategorie. Dwie z tych kategorii wskazują na indywidualne korzyści, które czerpie wolontariusz z podjętej działalności. Dotyczy to osób, które pomagając innym, pomagają sobie poprzez redukcję negatywnych stanów emocjonalnych, a także studentów, którzy poprzez wolontariat zaangażowali się w pomaganie innym i dzięki temu odkryli swoją pasję oraz odnaleźli drogę zawodową. Natomiast dwie pozostałe kategorie akcentują społeczny wymiar wolontariatu i zostały one wskazane jako najistotniejsze znaczenie udziału w wolontariacie przez zdecydowaną większość badanych studentów (72,8%). Dla blisko połowy respondentów wolontariat jest realizacją powszechnie uznanych wartości. Dla pozostałej części badanych osób (23,7%) aktywność w formie wolontariatu stała się drogą samorozwoju, pracy nad sobą, która ma służyć zarówno im jako jednostkom, jak i ich podopiecznym.

Nie ulega wątpliwości, że wolontariat buduje i wzmacnia zarówno osobiste zasoby jednostki, jak i kapitał społeczny. Człowiek zaangażowany w działania wolontariackie wzbogaca swoją wiedzę, podnosi umiejętności, kompetencje, swój poziom energii i poprawia kondycję psychofizyczną (Wilson 2000, s. 215-240; Youniss, Yates 1999, s. 361-376). Aktywność jednostki dla innych zwiększa także dotychczasowe zasoby kapitału społecznego i prowadzi do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Jest to jednak proces długotrwały i wymaga wysokiego poziomu altruizmu, wrażliwości społecznej, a także odpowiedzialności za jednostki słabsze, wymagające wsparcia i bezinteresownej pomocy. Niezbędna jest do tego edukacja służąca stopniowemu

zwiększaniu świadomości społecznej (Dobrowolska 2010, s. 60-61; Hustinx, Cnaan, Handy 2010, s. 8-14, 26; Górecki 2013, s. 224-237).

Bibliografia

- Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M. (1997), *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań.
- Braun K. (2012), *Wolontariat – młodzież – wychowanie*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Chrapek J. (2001), *Dzielmy się miłością*, List, Radom.
- Dobrowolska B. (2010), *Wolontariat i postawy altruistyczne w opinii społecznej*, w: *Wolontariat w teorii i praktyce*, M. Danielak-Chomać, B. Dobrowolska, A. Roguska (red.), Wydawnictwo Fundacja na rzecz Dzieci i Młodzieży „Szansa”, Siedlce, s. 59-81.
- Gaś Z. (1995), *Młodzieżowe programy wsparcia rówieśniczego*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa.
- Gawroński S. (1999), *Ochotnicy miłości bliźniego. Przewodnik po wolontariacie*, Wydawnictwo Biblioteka „Więzi”, Warszawa.
- Goethem A.A.J. van, Hoof A. van, Aken M.A.G. van, Orobio de Castro B., Raaijmakers Q.A.W. (2014), *Socialising adolescent volunteering: How important are parents and friends? Age dependent effects of parents and friends on adolescents' volunteering behaviours*, „Journal of Applied Developmental Psychology”, t. 35, nr 2, s. 94-101.
- Górecki M. (2013), *Idea, instytucjonalizacja i funkcje wolontariatu*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Hofman Z., Woderska N. (2014), *Refleksja lidera o wolontariacie i wolontariuszach*, w: *Wolontariat – czas stracony czy bezcenny?*, P.P. Grzybowski, N. Wodreska (red.), Wydawnictwo Akademickie Centrum Wolontariatu – Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, s. 12-24.
- Hustinx L., Cnaan R.A., Handy F. (2010), *Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon*, „Journal for the Theory of Social Behaviour”, t. 40, nr 4, s. 410-434.
- Kanios A. (2010), *Spoleczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Konarzewski K. (2000), *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*, WSiP, Warszawa.
- Kotlarska-Michalska A. (2005), *Dobrowolność w działaniu jako forma zachowań prospołecznych*, w: *Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych*, B. Kromolicka (red.), Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń, s. 35-46.
- Kromolicka B. (2008), *Wolontariat*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, Tom VII*, T. Pilch (red.), Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa, s. 218-230.
- Kulig-Moskwa K. (2013), *Wolontariat jako instrument kształtowania kompetencji pożądanых na rynku pracy*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu”, nr 4(36), s. 115-127.
- Kwiecińska R. (2000), *Rozum czy serce? Postawy wobec zawodu nauczycielskiego studentów uczelni pedagogicznej*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków.
- Łobocki M. (2003), *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków.
- Malewski M. (2013), „Dorosłość” – kłopotliwa kategoria andragogiki, „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja”, nr 3(63), s. 23-40.
- Musiała A. (2003), *Prawne aspekty wolontariatu*, Wydawnictwo Fundusz Współpracy, Warszawa.
- Roguska A. (2010), *Wolontariat – działania na rzecz jednostki i społeczeństwa*, w: *Wolontariat w teorii i praktyce*, M. Danielak-Chomać, B. Dobrowolska, A. Roguska (red.), Wydawnictwo Fundacja na rzecz Dzieci i Młodzieży „Szansa”, Siedlce, s. 27-48.

- Sowiński A.J. (2005), *W poszukiwaniu ideału osobowości wolontariusza*, w: *Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych*, B. Kromolicka (red.), Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń, s. 93-106.
- Stawiarska P. (2011), *Wolontariat hospicyjny. Perspektywa interdyscyplinarna*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Szymanowska J. (2010), *Znaczenie wolontariatu studenckiego w procesie wspomagania osób chorych i niepełnosprawnych*, w: *Wolontariat w teorii i praktyce*, M. Danielak-Chomać, B. Dobrowolska, A. Roguska (red.), Wydawnictwo Fundacja na rzecz Dzieci i Młodzieży „Szansa”, Siedlce, s. 81-88.
- Wilson J. (2000), *Volunteering*, „Annual Review of Sociology”, nr 26, s. 215-240.
- Youniss J., Yates M. (1999), *Youth service and moral civic identity: A case of everyday morality*, „Educational Psychology Review”, nr 11, s. 361-376.
- Załużska M. (1996), *Spoleczne uwarunkowania angażowania się w działalność organizacji pozarządowych*, w: *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, M. Załużska, J. Boczoń (red.), Wydawnictwo Interart, Warszawa, s. 91-99.